

PWYLLGOR IAITH: 09 CHWEFROR 2026

YN BRESENNOL:

Y Cyngorwyr: Menna Baines (Cadeirydd)

Anne Lloyd Jones, Jina Gwyrfai, Gwilym Jones, Beth Lawton, Elfed Williams, Beca Brown, Rhys Tudur, Elfed Wyn ap Elwyn a Cai Larsen.

Swyddogion: Vera Jones (Rheolwr Gwasanaeth Democratiaeth ac Iaith), Llywela Haf Owain (Uwch Ymgynghorydd Iaith a Chraffu), Llio Mai Dafydd (Swyddog Dysgu a Datblygu'r Iaith Gymraeg), Nia Lewis (Ymgynghorydd Iaith) a Rhodri Jones (Swyddog Gwasanaethau Democratiaeth).

Erail a Wahoddwyd: Y Cyngorydd Llio Elenid Owen (Aelod Cabinet Gwasanaethau Corfforaethol a Chyfreithiol a'r Gymraeg).

HEFYD YN BRESENNOL:

Eitem 5: Siwan Llwyd Roberts (Pennaeth Cyfundrefn Addysg Drochi Gwynedd) a Debbie Anne Jones (Pennaeth Cynorthwyol- Gwasanaethau Addysg).

Eitem 6: Carys Fon Williams (Pennaeth Adran Tai ac Eiddo) a Sion Elwyn Hughes (Uwch Swyddog Gweithredol, Adran Tai ac Eiddo).

1. YMDDIHEURIADAU

Derbyniwyd ymddiheuriad gan y Cyngorwyr Meryl Roberts (Is-gadeirydd) Alan Jones-Evans, Hefin Underwood a Gwynfor Owen.

2. DATGAN BUDDIANT PERSONOL

Ni dderbyniwyd unrhyw ddatganiadau o fuddiant personol.

3. MATERION BRYS

Ni dderbyniwyd unrhyw fater brys.

4. COFNODON

Llofnododd y Cadeirydd gofnodion y cyfarfod blaenorol o'r pwyllgor hwn a gynhaliwyd ar 13 Hydref 2025 fel rhai cywir.

5. ADRODDIAD YR ADRAN ADDYSG AR WEITHREDIAD Y POLISI IAITH A CHYFRANIAD TUAG AT WIREDDU STRATEGAETH IAITH GYMRAEG 2023-2033

Cyflwynwyd yr adroddiad gan Bennaeth Cyfundrefn Addysg Drochi ac Pennaeth Cynorthwyol Gwasanaethau Addysg. Tynnwyd sylw'n fras at y prif bwyntiau canlynol:

Eglurwyd bod yr adroddiad hwn yn grynodedb o adroddiad Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg (CSGA) Gwynedd a gyflwynwyd i Lywodraeth Cymru ym mis Gorffennaf 2025, gyda diweddariadau pellach.

Tynnwyd sylw at Bolisi Iaith Addysg Gwynedd gan gadarnhau bod Deddf y Gymraeg ac Addysg (Cymru) 2025 yn gosod dyletswydd statudol ar y Llywodraeth, Awdurdodau Lleol ac ysgolion i gynllunio er mwyn cynyddu'r ddarpariaeth addysg drwy gyfrwng y Gymraeg. Eglurwyd nad yw'r ddeddf yn dod i'w lawn rym hyd oddeutu 2030. Nodwyd mai bwriad yr Adran Addysg a'r Cyngor yw i fod yn rhagweithiol er mwyn sicrhau bod gofynion y ddeddfwriaeth yn cael ei gyfarch.

Esboniwyd bod ymgynghoriad cyhoeddus yn cael ei gynnal ar ddrafft o Bolisi Iaith Addysg Gwynedd, yn dilyn ymgynghoriad cynhwysfawr gan Meirion Prys Jones yn ystod 2024/25. Manylwyd bod sesiynau ymgysylltu wedi cael eu cynnal gyda Penaeithiaid ysgolion, disgyblion, rhieni, fforymau iaith, mudiadau iaith, cynrychiolwyr o'r Pwyllgor Craffu Addysg ac Economi a cynrychiolwyr o Gomisiynydd y Gymraeg er mwyn llywio datblygiad y Polisi. Cadarnhawyd bod drafft o'r Polisi hwnnw wedi cael ei gyflwyno i'r Cabinet yn ei gyfarfod ar 16 Rhagfyr 2025. Nodwyd y cymeradwywyd y Polisi drafft hwn fel Polisi enghreifftiol a chymeradwywyd yr ymgysylltiad cyhoeddus. Tynnwyd sylw bod y cyfnod o ymgysylltu cyhoeddus wedi cychwyn ers mis Ionawr 2026 gan nodi bydd yn dod i ben ar 25 Chwefror 2026. Ymhelaethwyd y bwriedir cyflwyno adroddiad pellach i'r Cabinet er mwyn cyflwyno adborth o'r ymgynghoriad cyhoeddus a gofyn am benderfyniad os y dylid mabwysiadu'r Polisi Iaith Addysg Gwynedd ar ei newydd wedd cyn ei rannu i Gyrff Llywodraethol, cyn mis Medi 2026.

Mynegwyd balchder bod oddeutu 99% o athrawon ysgolion cynradd ac oddeutu 89% o athrawon ysgol uwchradd yn teimlo'n hyderus i addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg. Fodd bynnag, nodwyd bod y Cyngor wedi bod yn cydweithio gyda Dysgu Cymraeg Gogledd Orllewin i sicrhau bod staff yr ysgolion trosiannol (Ysgol Friars – Bangor, Ysgol Ein Harglwyddes – Bangor ac Ysgol Uwchradd Tywyn) yn derbyn cefnogaeth ychwanegol er mwyn cynorthwyo athrawon i deimlo'n hyderus i addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg drwy dderbyn cefnogaeth gan diwtor unwaith bob pythefnos. Mynegwyd balchder bod 17 o staff a disgyblion Ysgol Uwchradd Tywyn eisoes wedi manteisio ar y ddarpariaeth hon gan gadarnhau bod gwaith yn cael ei wneud er mwyn sefydlu swydd Tiwtor Dysgu Cymraeg ar gyfer y safle i'r dyfodol.

Adroddwyd bod gwaith yn cael ei gyflawni er mwyn edrych ar ddefnydd cymdeithasol o'r Gymraeg ymysg pobl ifanc. Nodwyd bod y Cyngor yn derbyn Grant y Gymraeg yn flynyddol gan y Llywodraeth a'i fod yn cael ei ddefnyddio er mwyn hybu gweithgareddau cyfrwng y Gymraeg y tu hwnt i'r dosbarthiadau a thu hwnt i oriau'r ysgol. Manylwyd ar gwaith y Gwasanaeth Ieuenctid gan bwysleisio ei fod yn allweddol yn y maes hwn. Tynnwyd sylw at ddigwyddiadau sydd yn cymryd lle mewn cydweithrediad â'r Siarter Iaith a Grant y Gymraeg. Nodwyd bod ffocws yn cael ei roi ar gyfer digwyddiadau ymarferol ar chymdeithasol megis gorymdeithiau, sesiynau pontio a gigiau. Eglurwyd y defnyddir lleoliadau megis Pontio a Nant Gwrtheyrn er mwyn hwyluso'r gweithgareddau. Mynegwyd balchder bod llawer mwy o ddiddordeb yn yr Ornest Lyfrau nac a welwyd yn y blynyddoedd diwethaf. Ymhelaethwyd bod timau o ysgolion ar draws Gwynedd yn cymryd rhan ynddo eleni.

Cadarnhawyd bod yr Adran yn cydweithio gydag endidau eraill megis Menter iaith Gwynedd er mwyn sicrhau bod prosiectau fel 'Arwyr Iaith' yn parhau. Nodwyd ei fod yn cael ei gynnal yn Ysgol Abererch ac Ysgol Ffridd y Llyn eleni.

Tynnwyd sylw bod yr Adran hefyd yn cydweithio gyda cwmnïau theatrig megis Arad Goch, sydd yn paratoi perfformiadau o 'Natur' gan Morgan Elwy yn yr wythnosau nesaf. Nodwyd hefyd bod yr Adran yn parhau i gydweithio gyda cwmni Fran Wen.

Yn ystod y drafodaeth, cyflwynwyd y sylwadau a ganlyn:-

Diolchwyd i'r Adran am eu gwaith yn Ysgol Uwchradd Tywyn gan nodi bod trafferthion wedi bod er mwyn penodi athrawon sydd yn gallu'r Gymraeg. Eglurwyd mai dim ond oddeutu 4%

o'r disgyblion sydd yn dod o gartrefi Cymraeg ond mae'r gymuned yn bositif am yr hyn sydd yn mynd ymlaen yn yr ysgol. Mewn ymateb, diolchodd Pennaeth Cyfundrefn Addysg Drochi ei fod yn galonogol gweld hyder yr athrawon a'r disgyblion yn cynyddu, gan nodi mai dyma yw'r angen pennaf, nid dysgu'r iaith o'r cychwyn cyntaf, gan nodi hefyd bod perthynas dda gyda'r Ganolfan Drochi yn yr ardal hefyd.

Tynnwyd sylw at brosiect Gwynedd Yfory sydd yn ymestyn cyfleoedd chwarae a chymdeithasu ar gyfer plant a phobl ifanc yng Gwynedd, ac awgrymwyd y dylid ystyried a oes angen penodi mwy nag un Swyddog Ieuencid. Nodwyd hefyd bod bylchau yn y ddarpariaeth yn ardaloedd Llŷn a De Meirionnydd gan bwysleisio'r angen i sicrhau bod y ddarpariaeth yn cael ei gynnig i ardaloedd gwledig y Sir ac nid yn unig i'r ardaloedd sydd gyda'r dwysedd poblogaeth uchaf. Mewn ymateb i'r sylwadau, cadarnhaodd Pennaeth Cyfundrefn Addysg Drochi bod bwriad o ehangu strwythur staffio'r gwasanaeth hon. Eglurwyd y gobeithir gwneud hyn drwy asesu'r niferoedd o gyfranogiadau, a defnyddio hyn fel tystiolaeth i'w gyflwyno i Lywodraeth Cymru er mwyn amlygu'r angen am fuddsoddiad pellach yng Ngwynedd. Nodwyd mai £20,000 sydd yn cael ei ddarparu gan Lywodraeth Cymru yn flynyddol ar gyfer y darpariaeth hon a gobeithir bydd hyn yn cynyddu yn y dyfodol er mwyn denu siaradwyr Cymraeg newydd ac i feithrin yr hyn sydd yn bodoli yng nghymunedau Cymraeg Gwynedd eisoes. Mewn ymateb i ymholiad pellach, cadarnhawyd bod 21,305 o gyfranogiadau ynghlwm gyda gweithgareddau'r prosiect yn y flwyddyn diwethaf, gan gadarnhau bod y ffigwr hwn yn cynnwys unigolion sydd wedi mynychu mwy nag un digwyddiad. Ymhellach, pwysleisiodd y Pennaeth Cynorthwyol Gwasanaethau Addysg mai darlun rhannol o'r gwasanaethau sydd ar gael yw'r adroddiad hwn, gan ei fod yn manylu ar gwaith yr Adran Addysg. Tynnwyd sylw at fudiadau trydydd sector sydd yn darparu cyfleoedd gwerthfawr i blant a pobl ifanc megis Urdd Gobaith Cymru a Mudiad Ffermwyr Ifanc Cymru.

Mewn ymateb i ymholiad ar sut mae mesur llwyddiant darpariaethau sy'n sicrhau bod yr iaith Gymraeg yn cael ei ddefnyddio'n gymdeithasol, cadarnhaodd Pennaeth Cyfundrefn Drochi Gwynedd bod nifer o fforymau yn rhannu barn pobl ifanc am y Gymraeg. Tynnwyd sylw at y Fforwm Ieuencid sydd yn trafod barn a dyheadau pobl ifanc ac hefyd Is-grŵp Pobl Ifanc Fforwm Iaith Gwynedd. Ymhellach, cadarnhaodd bod disgwyliad i'r Cyngor adrodd ar farn pobl ifanc am ddefnydd cymdeithasol o'r Gymraeg o fewn Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg, Nodwyd hefyd bod disgyblion yn cyflawni hunanasesiad o fewn yr ysgolion a oedd yn nodi defnydd cymdeithasol o'r iaith megis wrth ddefnyddio cyfryngau cymdeithasol neu wrando ar gerddoriaeth. Cydnabuwyd nad oes modd i'r Adran gysylltu gyda cartrefi'r disgyblion i'w holi am defnydd y Gymraeg yno heb gymorth yr ysgolion. Ymhelaethodd Pennaeth Cynorthwyol Gwasanaethau Addysg nad yw addasu arferion cymdeithasol yn dasg a ellir ei gyflawni yn y byr-dymor gan groesau unrhyw adnodd a ddaw i law er mwyn mynd i'r afael a'r mater. Ystyriwyd y cysyniad o gynnal ymchwil yn achlysurol er mwyn gallu mesur llwyddiant yr ymdrechion hyn.

Nodwyd bod 11% o athrawon ysgolion uwchradd Gwynedd ddim yn teimlo'n hyderus i addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg Ategwydbod y ffigwr hwn yn gyfran uchel o athrawon uwchradd y Sir, a gofynnwyd a yw'r athrawon hyn yn gweithio yn yr ysgolion trosiannol neu ar draws y sir. Mynegwyd balchder bod nifer o ffynonellau o gefnogaeth ar gael i'r athrawon deimlo'n hyderus i addysgu yn y Gymraeg, gan ofyn a oes modd mesur eu cyflawniad gyda'r ddarpariaeth hyn wrth i'w hyder gynyddu. Mewn ymateb i'r sylwadau, nododd Pennaeth Cyfundrefn Addysg Drochi nad oes modd cadarnhau o ba ysgolion daw'r athrawon dan sylw ond bydd y wybodaeth yn cael ei gylchredeg gyda'r Aelodau pan yn amserol. Manylwyd ar y mathau o gyrsiau sydd yn cael eu cynnal ar gyfer magu hyder gyda'r Gymraeg a'u bod yn cael eu cynnig mewn cydweithrediad â Chanolfan Bedwyr a Dysgu Cymraeg Gogledd Orllewin ac yn ymateb i anghenion unigol a sefyllfaoedd penodol o fewn yr Ysgolion Trosiannol. Nodwyd byddai adroddiadau'r dyfodol yn cynnwys manylder ar ddatblygiad y ddarpariaeth hon ac yn cynnwys data pendant ar ddatblygiad hyder yr athrawon i addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg.

Mewn ymateb i'r ymholiadau ar ymchwiliadau sydd yn cael eu gwneud ar ddefnydd y Gymraeg yn gymdeithasol, nododd yr Uwch Ymgynghorydd Iaith a Chraffu bod Rhwydwaith Iaith WISERD wedi cael ei ail-sefydlu yn ddiweddar gan Brifysgolion Cymru. Cadarnhawyd bod y Prifysgolion yn awyddus i gydweithio gydag Awdurdodau Lleol er mwyn rhoi mewnbyn ar y mathau o wybodaeth y dymunir ei gasglu a bod cyswllt gydag ymarferwyr polisi mewn awdurdodau lleol.

Mewn ymholiad i weld os oes bwriad i sefydlu mwy o aelwydydd cymunedol yr Urdd yn sgil y newyddion bod Eisteddfod yr Urdd yn dod i Eryri yn 2028, cadarnhaodd Pennaeth Cynorthwyol Gwasanaethau Addysg mai 5 aelwyd gymunedol sydd yn weithredol ar hyn o bryd. Cydnabwyd ei fod yn her sylweddol i gynyddu'r niferoedd hyn oherwydd y gofyn sydd ar wirfoddolwyr i'w cynnal. Fodd bynnag, nodwyd nad oes modd ymhelaethu ar y bwriad i ehangu'r niferoedd aelwydydd cymunedol hyn nac y niferoedd sydd yn eu mynychu gan ei fod yn ddarpariaeth sydd yn cael ei gefnogi gan yr Urdd.

Cefnogwyd bwriad y Cyngor a'r Adran Addysg i fod yn rhagweithiol i gydymffurfio â Deddf y Gymraeg ac Addysg (Cymru) 2025. Tynnwyd sylw bod gan yr Adran gynlluniau i ymestyn yr iaith Gymraeg ymysg siaradwyr cynhenid, gan ofyn am fanylder am y cynlluniau hynny. Mewn ymateb, cadarnhaodd Pennaeth Cyfundrefn Addysg Drochi bod yr Adran yn cydweithio gyda Agored Cymru sydd yn rhoi mynediad i blant hŷn at brofiadau ymarferol yn eu cymunedau, drwy gyfrwng y Gymraeg. Eglurwyd bod y cynllun hwn yn rhoi'r cyfle iddynt siarad Cymraeg yn naturiol a chymdeithasol gyda gweithlu Cymreig. Nodwyd bod Agored Cymru yn cynnal sesiynau sydd yn cyd-redeg â chysiau TGAU Ymarferol gan ennyn hyder yn yr iaith a sicrhau ei fod yn cael ei siarad yn y gweithle. Cyfeiriwyd hefyd at gynllun cyffroes mewn cydweithrediad a chwmni Adnodd, sydd yn edrych i sicrhau bod cadernid iaith, mynediad at safonau dealladwy a safonol tra hefyd yn uchelgeisiol wrth ystyried y posibiladau i'r dyfodol.

Atgoffwyd bod y swyddogion wedi adrodd bod lefelau staffio o fewn y gwasanaeth seicoleg addysgol yn bryderus yn 2025, ac holiwyd os yw'r sefyllfa yn parhau i fod yn heriol. Mewn ymateb, cadarnhaodd Pennaeth Cyfundrefn Addysg Drochi bod y pryder hyn yn parhau yn anffodus. Fodd bynnag, nodwyd bod seicolegwyr dan hyfforddiant wedi cael eu penodi gan obeithio bydd y pryderon hyn yn cael eu lleddfu yn y dyfodol agos unwaith maent yn cymhwyso yn seicolegwyr cofrestredig. Pwysleisiwyd bod y pryder hwn yn un cenedlaethol ac mae Llywodraeth Cymru yn ymwybodol o'r bwlch hwn yn y ddarpariaeth. Gobeithiwyd bydd modd hyfforddi mwy o seicolegwyr addysg gyda chefnogaeth Prifysgol Bangor, wrth i'r cymhwyster cael ei gynnig yno, yn hytrach na drwy Prifysgol Caerdydd yn unig.

Diolchwyd am yr adroddiad.

PENDERFYNWYD

Derbyn yr adroddiad gan nodi'r sylwadau a dderbyniwyd yn ystod y drafodaeth.

6. ADRODDIAD YR ADRAN TAI AC EIDDO AR WEITHREDIAD Y POLISI IAITH A CHYFRANIAD TUAG AT WIREDDU STRATEGAETH IAITH GYMRAEG 2023-2033

Cyflwynwyd yr adroddiad gan Bennaeth Adran Tai ac Eiddo ac yr Uwch Swyddog Gweithredol. Tynnwyd sylw'n fras at y prif bwyntiau canlynol:

Adroddwyd bod dros 11,300 o unigolion lleol wedi derbyn cymorth a chefnogaeth drwy wahanol ffyrdd yn sgil Cynllun Gweithredu Tai yr Adran. Nodwyd bod y cymorth hyn yn cynnwys grant, eithriad treth Cyngor er mwyn adnewyddu tŷ gwag, benthygiad drwy Cynllun Prynu Cartref, llety a chefnogaeth drwy gynlluniau digartref neu grant i wneud addasiadau i dai unigolion anabl fel bod modd iddynt barhau i fyw adref yn annibynnol.

Tynnwyd sylw at y Cynllun Cartrefi Gwag sydd yn mynd i'r afael â dod a thai gwag yn ôl i ddefnydd drwy gefnogi perchnogion i ddod a thai i safon byw derbynol tra hefyd yn cadw trigolion yn eu cymunedau. Nodwyd bod 128 o grantiau wedi eu rhoi i brynwyr sydd gyda chysylltiad lleol i'r tai gan bwysleisio mai'r cyfanswm o dai sydd wedi dod yn ôl i ddefnydd yw 321. Pwysleisiwyd bod nifer fawr o bobl sydd yn manteisio o'r cynllun hwn yn brynwyr tro cyntaf lleol ac mae'r Cynllun yn caniatáu iddynt aros yn eu cymunedau.

Eglurwyd bod asesiad effaith ar nodweddion cydraddoldeb, y Gymraeg a'r ddyletswydd Economaidd-Gymdeithasol yn cael ei gyflawni ar y Cynllun Gweithredu Tai. Ymfalchiwyd bod y Cynllun yn cael effaith bositif ar bob nodwedd cydraddoldeb a'r iaith Gymraeg gan ei fod yn cynyddu nifer ac ystod o dai o fewn y Sir ar gyfer anghenion gwahanol gymunedau. Ymhelaethwyd bod y Cynllun yn cael effaith bositif ar yr iaith Gymraeg gan ei fod yn cynorthwyo canran uchel o drigolion Gwynedd, sydd wedi eu prisio allan o'r farchnad dai, gael mynediad at gartrefi fforddiadwy, bencythiadau, grantiau neu ryddhad trethi. Adroddwyd bod data a gasglwyd gan asiantaethau tai yn cadarnhau bod cyfartaledd o 95% o breswylwyr stadau cymdeithasol newydd yn gallu'r Gymraeg. Ymhelaethwyd bod y stadau hyn yn cynnwys 26% yn fwy o siaradwyr Cymraeg na'r ward etholiadol ble y'i lleolwyd ynddi, a 31% yn uwch na chanran siaradwyr Cymraeg o fewn y Sir.

Cyfeiriwyd at gynlluniau sydd yn mynd i'r afael â cynyddu'r cyflenwad o dai i bobl leol ac hefyd i gynorthwyo unigolion i ymdrin gydag argyfwng costau ynni a thlodi tanwydd.

Edrychwyd ymlaen at flwyddyn ariannol 2026/27 gan nodi bod yr Adran yn dymuno diweddarau asesiad effaith iaith Gymraeg y Polisi Gosod Tai Cyffredin, yn sgil deddfwriaeth newydd a ddaw i rym yn y maes Digartrefedd, yn unol ag amserlen Llywodraeth Cymru i gyhoeddi'r ddeddfwriaeth honno. Eglurwyd hefyd bod yr adran yn bwriadu parhau i gymryd pob cyfle i gynorthwyo pobl leol Gwynedd i gael mynediad at dai fforddiadwy a pharhau i dderbyn data am allu ieithyddol tenantiaid newydd ar stadau tai cymdeithasol.

Mynegwyd balchder bod porth ar-lein newydd yn cael ei gwblhau gan gwmni allanol er mwyn rhoi mynediad i unigolion at ffurflenni cais am eiddo cymdeithasol neu diweddariadau ar gais byw, ar-lein am y tro cyntaf erioed. Pwysleisiwyd bydd y porth hwn yn gyfleus i unrhyw un sydd yn dymuno llenwi ffurflen ar-lein neu angen gwybodaeth y tu hwn i oriau gwaith arferol. Pwysleisiwyd bod trafodaethau yn cael eu cynnal yn rheolaidd gyda'r cwmni er mwyn sicrhau bod y porth hwn ar gael yn gwbl dwyieithog. Sicrhawyd, nodwyd bod prosesau papur a ffôn yn parhau ar gael i unrhyw un nad ydynt â mynediad neu'n anghyfforddus i gwblhau'r ffurflenni ar lein

Diweddarwyd bod yr Adran wedi caffael system newydd ym mis Tachwedd 2025 er mwyn echdynnu data dewis iaith unigolion er diben cysylltu. Eglurwyd nad oedd modd derbyn y data hyn ar y system flaenorol. Manylwyd bod 855 o ymgeiswyr Opsiynau Tai wedi gofyn i'r Adran ohebu yn Gymraeg, ac 805 wedi gofyn am ohebiaeth Saesneg. Yn debyg, nodwyd bod 95 o unigolion sydd wedi cysylltu gyda'r uned Digartrefedd wedi gofyn am ohebiaeth drwy'r Gymraeg, 254 yn y Saesneg a 2 mewn iaith arall. Pwysleisiwyd bod unrhyw ohebiaeth gychwynnol yn cael ei wneud yn ddwyieithog gyda'r Gymraeg yn gyntaf er mwyn ceisio annog a hybu defnydd yr iaith pan yn bosib. Sicrhawyd bod hyn hefyd yn wir am wybodaeth sydd yn cael ei rannu ar gyfryngau cymdeithasol a holl ffurfiau gohebu eraill mae'r Adran yn ei ddefnyddio.

Adroddwyd bod 95.8% o staff yr Adran wedi derbyn hunanasesiad iaith neu asesiad gan eu rheolwr llinell, hyd at Rhagfyr 2025. Cadarnhawyd bod 95.6% o'r rhain yn cyrraedd Dynodiadau Iaith eu swyddi.

Soniwyd bod yr Adran wedi derbyn cydnabyddiaeth a chanmoliaeth gan Swyddfa'r Comisiynydd Iaith mewn perthynas â Polisi Gosod Tai. Eglurwyd bod y Comisiynydd yn falch o weld bod y Polisi yn rhoi pwyslais cryf ar gysylltiad lleol ar lefel Gwynedd ac ar lefel

gymunedol gan ei fod yn fodd o gynorthwyo i grynhaui'r Gymraeg, gyda thystiolaeth i gefnogi hynny. Mynegwyd balchder yr ystyrir Polisi Gosod Tai yr Adran fel arfer dda i awdurdodau eraill bod yn ei efelychu, gan gadarnhau bod y Comisiynydd yn paratoi blog a fydd yn cael ei gyhoeddi ar eu gwefan yn fuan er mwyn manylu ar y mater.

Yn ystod y drafodaeth, cyflwynwyd y sylwadau a ganlyn:-

Mewn ymateb i ymholiad am ganllawiau sydd i'w dilyn ar gyfer llenwi tai cymdeithasol gweigion ar ôl i'w perchnogion ymadael, cadarnhaodd Pennaeth yr Adran Tai ac Eiddo bod hyn yn gyfrifoldeb i'r cymdeithasau tai ac nid yw'n disgyn o dan swyddogaeth yr Adran.

Llongyfarchwyd yr Adran ar y gwaith maent yn ei wneud i sicrhau bod trigolion lleol yn cael cartrefi lleol. Fodd bynnag, nodwyd bod oddeutu traean o drigolion cymunedau Gwynedd ddim yn medru'r Gymraeg ac felly nid yw unigolyn lleol o reidrwydd yn unigolyn gyda sgiliau ieithyddol Cymraeg. Gofynnwyd pam nad yw'r Adran yn gofyn i unigolion os ydynt yn gallu siarad Cymraeg fel rhan o weithrediad y Cynllun Gweithredu Tai. Mewn ymateb, eglurodd Pennaeth yr Adran bod rhaid i'r Adran llynu at reolau statudol gosod tai. Ymhelaethwyd bod rhaid i'r cwestiynau sydd yn cael eu gofyn gan yr Adran fod yn neilltuoel ar gyfer yr angen am dai, gan bwysleisio nad yw iaith yn cael effaith ar eich anghenion tai ac felly ni ellir ei ofyn i ymgeiswyr. Fodd bynnag, cadarnhawyd bod modd i'r cymdeithasau tai allu gofyn am sgiliau ieithyddol unigolion gan bod y tai eisoes wedi cael eu gosod erbyn hynny ac ni fyddai unrhyw ateb a ddarperir gan yr unigolion yn cael effaith ar denantiaid.

Gwnaed cais bod y cymdeithasau tai yn rhoi mwy o fanylion yn eu data i gadarnhau faint o oedolion sydd yn medru'r Gymraeg yn eu tai yn ogystal â faint o blant sydd yn medru'r Gymraeg er mwyn cael darlun cyflawn.

Mewn ymateb i gais am ddiweddariad o'r cyngor cyfreithiol yr oedd yr Adran yn ei dderbyn fel arweiniad i gynnwys amod ieithyddol fel rhan o'r broses gosod tai cymdeithasol, nododd Pennaeth yr Adran Tai ac Eiddo bod yr Aelod Cabinet eisoes wedi darparu diweddariad mewn cyfarfod o'r Cabinet. Nodwyd caiff y ddolen i wyllo'r drafodaeth honno gael ei rhannu gyda'r Aelodau.

Mewn ymateb i ymholiad ar sut mae'r Adran yn mynd ati i addasu'r asesiad effaith cydraddoldeb a'r Gymraeg, adroddodd Pennaeth yr Adran bydd asesiad cyhoeddus yn cael ei wneud mewn cydweithrediad â phartneriaid yr Adran yn dilyn cyngor gan Comisiynydd y Gymraeg i wneud hynny. Pwysleisiwyd bydd yr asesiad hwn yn asesiad llawn o'r Polisi Gosod Tai ac fe fydd yn cael ei gyflawni tra bydd addasiad i'r polisi yn cael ei wneud. Cadarnhawyd bydd cyfle i Aelodau gyfrannu barn a sylwadau fel rhan o'r ymgynghoriad ar y polisi hwnnw. Mewn ymateb i ymholiad pellach, credwyd bod y Polisi Gosod Tai yn gwarchod yr iaith Gymraeg a bod angen sicrhau bod unrhyw newidiadau iddo yn cydymffurfio gyda phob deddfwriaeth tra hefyd yn bendant a phositif wrth warchod y Gymraeg.

Manylwyd ar y cynlluniau sydd ar waith er mwyn dod a thai gweigion yn ôl i ddefnydd gan ofyn i'r Adran os oeddent o'r farn bod cymeradwyo 128 yn gyfwerth a'r angen, yn fwy na'r hyn a ddisgwylir, neu a oeddent yn disgwyl i'r galw am y cynllun hwn fod yn uwch. Gofynnwyd hefyd os ydynt wedi cael unrhyw adborth gan yr unigolion sydd wedi elwa o'r cynllun. Cyfeiriwyd at newidiadau i'r cynllun sydd yn galluogi pob math o brynwyr tai i elwa ohono, gan ofyn a oes cyfran uchel o'r grantiau wedi cael eu cymeradwyo i landlordiaid. Mewn ymateb i'r ystyriaethau, cadarnhaodd Pennaeth yr Adran nad oes unrhyw gwynion wedi dod i law ar gyfer y cynllun hwn, gan annog unrhyw un sydd yn dymuno darparu adborth i wneud hynny. Nodwyd bod bid ariannol wedi cael ei gyflwyno gan yr Adran er mwyn ariannu swyddi swyddogion tai gwag ychwanegol oherwydd y gwelir cynnydd yn niferoedd y ceisiadau. Yn debyg, eglurwyd bod 3 swyddog ychwanegol wedi cael eu penodi i gynorthwyo gyda materion gorfodaeth sydd yn ymwneud â tai gweigion sydd yn peri trafferthion o fewn cymunedau, gan egluro bydd un o'r swyddogion tai gwag yn cydweithio gyda'r swyddogion gorfodaeth er mwyn

pontio'r ddarpariaeth. Adroddwyd mai dim ond pobl sydd yn mynd i fyw yn y tai ar ôl iddynt ddod yn ôl i ddefnydd sydd yn gymwys ar gyfer y cynllun hwn gan gadarnhau nad yw landlordiaid yn gymwys o'r herwydd. Soniwyd hefyd bod yr Adran wedi gofyn bod cyfran o'r cynnydd a welir mewn treth cyngor yn cael ei neilltuo i gynllun newydd a fyddai'n dod a tai gwag yn ôl i ddefnydd er mwyn helpu gyda sefyllfa digartrefedd o fewn y sir.

Mewn ymateb i ymholiad, cadarnhaodd Pennaeth yr Adran bod pob gohebiaeth yn cael ei wneud yn unol â Pholisi Iaith y Cyngor. Adroddwyd bod yr ohebiaeth cyntaf yn cael ei wneud yn ddwyieithog, gyda pob ohebiaeth pellach yn cael ei wneud yn iaith dewisol yr unigolyn, oni bai am unrhyw ohebiaeth statudol. Cadarnhawyd nad yw'r Adran yn ail-ofyn i'r unigolion am eu dewis o iaith ohebu ar ôl y cynnig cyntaf, yn unol â gweithrediad y Polisi Iaith.

Tynnwyd sylw bod nifer helaeth o unigolion digartref yn dymuno derbyn gohebiaeth yn Saesneg, gan ofyn a yw'r unigolion hynny yn deillio o ardaloedd y tu hwnt i'r sir. Mewn ymateb, adroddodd y Pennaeth Adran nad oes cysylltiad rhwng y ffigyrau gohebu ac o le mae'r unigolion digartref yn deillio. Nodwyd bod y mwyafrif o bobl ddigartref sydd yn y sir yn deillio o Wynedd, gyda chanran fechan wedi dod i'r sir i ffoi o drais domestig, ac mae dyletswydd statudol ar yr Adran i ofalu amdanynt.

Diolchwyd am yr adroddiad.

PENDERFYNWYD

Derbyn yr adroddiad gan nodi'r sylwadau a dderbyniwyd yn ystod y drafodaeth.

7. ADRODDIAD YR ADRAN GWASANAETHAU CORFFORAETHOL AR WEITHREDIAD Y POLISI IAITH A CHYFRANIAD TUAG AT WIREDDU STRATEGAETH IAITH GYMRAEG 2023-2033

Cyflwynwyd yr adroddiad gan y Rheolwr Gwasanaeth Democratiaeth ac Iaith yn absenoldeb Pennaeth yr Adran. Tynnwyd sylw'n fras at y prif bwyntiau canlynol:

Atgoffwyd bod yr Adran yn cyfrannu at waith datblygu polisïau, strategaethau a phrosiectau sy'n hyrwyddo'r defnydd o'r Gymraeg ym meysydd gwaith, gwasanaethau, cymunedau a datblygiad gweithlu fel rhan o Strategaeth Iaith Gymraeg 2023-2033.

Nodwyd bod yr adran wedi intergreidio'r Gymraeg i bolisïau allweddol ac yn parhau i wneud hynny. Cadarnhawyd bod pwyslais yn cael ei roi i sicrhau bod gwasanaethau i'r cyhoedd a staff ar gael yn ddwyieithog, gyda'r Gymraeg yn cael ei flaenoriaethu mewn systemau ffôn, gwefannau, cyfryngau cymdeithasol, hyfforddiant a chyfathrebu mewnol. Ymhelaethwyd bod ymchwil yn darparu tystiolaeth i lywio penderfyniadau, ac bod prosiectau penodol yn hyrwyddo defnydd o'r Gymraeg ymhlith pobl ifanc, busnesau a chymunedau.

Ymfalchiwyd bod datblygu sgiliau iaith y gweithlu yn flaenoriaeth i'r Adran, gan nodi bod cynlluniau hyfforddi, cefnogaeth i brentisiaid a phrosiectau dysgu Cymraeg i'r gweithlu, gyda chefnogaeth bellach yn cael ei ddarparu i'r unigolion sy'n gweithio o fewn y maes gofal. Cadarnhawyd bod mentrau ar waith sy'n canolbwyntio ar gynyddu hyder staff i ddefnyddio'r Gymraeg. Tynnwyd sylw bod yr adroddiad yn tystiolaethu lefel sgiliau iaith uchel yr Adran Gwasanaethau Corfforaethol.

Cydnabuwyd bod heriau a rhwystrau yn wynebu'r Adran wrth ddarparu a hyrwyddo gwasanaethau cyfrwng Cymraeg. Cyfeiriwyd at rai heriau penodol megis diffyg darpariaeth Gymraeg gan rai partneriaid allweddol gan fel yr heddlu a WLGA, systemau caffael a thendrau cenedlaethol sydd ddim yn cefnogi'r Gymraeg yn ddigonol a thechnoleg cyfryngau cymdeithasol. Tynnwyd sylw penodol at rwysr o fewn y maes cofrestru genedigaethau a

marwolaethau, gan nodi bod cyfyngiadau deddfwriaethol yn cyfyngu ar y gallu o gwblhau cofrestrad yn uniaith Gymraeg.

Nodwyd bod gan yr Adran fwriad o fewn y flwyddyn nesaf, i ddatblygu canllaw asesu effaith ar y Gymraeg i staff ei ddefnyddio ar gyfer prosiectau mawr. Nodwyd hefyd bod cynlluniau eraill yn cynnwys hyrwyddo hyfforddiant Technoleg Gymraeg a chodi ymwybyddiaeth staff o'r offer sydd ar gael i'w cynorthwyo. Pwysleisiwyd bod y gwaith ym maes hyfforddiant iaith yn parhau a bod yr Adran hefyd yn parhau i gydweithio gyda Swyddfa Gofrestru Gyffredinol er mwyn gwella'r ddarpariaeth Gymraeg a gynigir.

Yn ystod y drafodaeth, cyflwynwyd y sylwadau a ganlyn:-

Tynnwyd sylw bod systemau Galw Gwynedd yn gofyn i ddefnyddwyr gwasanaeth os ydynt eisiau parhau i ddefnyddio gwasanaeth Gymraeg ar sawl achlysur, er bod y defnyddiwr eisoes wedi nodi ei iaith ddewisol. Mewn ymateb i'r ymholiad, nododd yr Uwch Ymgynghorydd Iaith a Chraffu nad oedd y Swyddogion yn ymwybodol bod y cwestiwn hwn yn cael ei holi, gan gadarnhau byddent yn cynnal trafodaethau gyda'r gwasanaeth er mwyn sicrhau na fydd hyn yn digwydd i'r dyfodol.

Mewn ymateb i ymholiad a oedd asesiadau symudedd cwsmeriaid ar gyfer derbyn Bathodynau Glas yn cael eu cwblhau yn y Gymraeg hyd nes bod y cwsmer yn gofyn am asesiad Saesneg, cadarnhaodd yr Uwch Ymgynghorydd Iaith a Chraffu bod y Gymraeg yn cael ei ddefnyddio yn gyntaf hed nes mae'r cwsmeriaid yn nodi mai eu iaith dewisol yw'r Saesneg.

Mewn ymateb i ymholiad, cadarnhaodd yr Uwch Ymgynghorydd Iaith a Chraffu bod y Swyddfa Ystadegau Gwladol bellach yn parhau gyda'r cyfrifiad, gan gadarnhau bod cyfrifiad arall ar y gweill. Nodwyd bod y cyfrifiad hwnnw mewn cyfnod o ymgynghoriad ar hyn o bryd. Cadarnhawyd bod y Cyngor wedi mewnbynnu i'r ymgynghoriad hwnnw gan ofyn i'r Swyddfa Ystadegau Gwladol sicrhau bod mwy o gwestiynau sydd yn ymwneud â'r Gymraeg yn cael eu gofyn.

Cyfeiriwyd at y 'peilot arolwg defnydd iaith' a ddangoswyd bod 71.8% o'r sampl arsylwyd yn dewis gwasanaethau cyfrwng Cymraeg pan yn defnyddio rhai o wasanaethau rheng flaen y Cyngor. Mewn ymateb i gwestiwn os oes cynlluniau i ar y gweill i ehangu'r peilot hwn, cadarnhaodd yr Uwch Ymgynghorydd Iaith a Chraffu y gobeithir y bydd hyn yn digwydd. Ategwyd hefyd bod ymyraethau newydd ar waith yn sgil yr arolwg megis datblygu posteri syml a llafar eu naws, er mwyn annog pobl i ddefnyddio eu sgiliau Cymraeg. Nodwyd bod gwaith yn mynd rhagddo er mwyn ceisio symleiddio'r iaith sydd yn cael ei ddefnyddio megis mewn ffurflenni ar wefan y Cyngor er mwyn hybu defnydd y Gymraeg. Tynnwyd sylw bod niferoedd o bobl sydd yn defnyddio gwasanaethau Cymraeg mewn canolfannau hamdden a llyfrgelloedd yn uwch na defnyddwyr y ganolfan alwadau Galw Gwynedd ac felly bydd ymchwil pellach yn cael ei wneud i fynd i'r afael â hyn. Pwysleisiwyd yr angen i sicrhau bod sylw yn cael ei roi i agweddau digidol o'r gwaith hwn gan bod mwy o wasanaethau'r Cyngor yn troi yn ddigidol gydag amser. Mynegwyd balchder bod yr arolwg hwn yn tystiolaethu bod staff y Cyngor yn rhagweithiol gyda'r Gymraeg. Ymhelaethodd Rheolwr Gwasanaethau Democratiaeth ac Iaith bod y prosiect Cyfathrebu Clir hirdymor yn mynd i'r afael â rhai o'r materion hyn gan ei fod yn edrych ar wasanaethau'r Cyngor er mwyn edrych i weld os oes modd eu haddasu i fod yn cyfathrebu yn effeithiol a chlr heb israddio'r iaith na'r gwasanaethau.

Mynegwyd pryder bod heriau yn parhau gyda'r Swyddfa Gofrestru Gyffredinol er mwyn gwella'r ddarpariaeth Gymraeg. Gofynnwyd i'r Aelod Cabinet Gwasanaethu Corfforaethol a Chyfreithiol a'r Gymraeg i lythyru gyda'r Swyddfa ar ran y Pwyllgor, i ddatgan yr anfodlonrwydd hwn a gofyn iddynt roi camau mewn lle i newid hyn i'r dyfodol drwy ychwanegu ddarpariaeth Gymraeg.

Diolchwyd am yr adroddiad.

PENDERFYNWYD

- Derbyn yr adroddiad gan nodi'r sylwadau a dderbyniwyd yn ystod y drafodaeth.
- Gofyn i Aelod Cabinet Gwasanaethau Corfforaethol a Chyfreithiol a'r Gymraeg i lythyr gyda'r Swyddfa Gofrestru Gyffredinol ar ran y Pwyllgor, i ddatgan anfonlonrwydd nad oes modd cofrestru yn Gymraeg a gofyn iddynt roi camau mewn lle er mwyn newid hyn.

Dechreuodd y Cyfarfod am 10:00yb a gorffennodd am 11:55yb.

CADEIRYDD